

ДЕРЖАВНИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ
ТА МОДЕЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ

Відділ фінансової політики

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

МІСЦЕВІ ФІНАНСИ

галузь знань 07 «Управління та адміністрування»
спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»
освітньо-науковий рівень доктор філософії
вид дисципліни обовязкова

Форма навчання денна
Навчальний рік 2024/2025
Семестр 2
Кількість кредитів ECTS 3
Мова викладання, навчання та оцінювання українська
Форма заключного контролю залік

Пролонговано: на 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__» _____ 20__ р.
(підпис, ПІБ, дата)

на 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__» _____ 20__ р.
(підпис, ПІБ, дата)

на 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__» _____ 20__ р.
(підпис, ПІБ, дата)

Робоча програма навчальної дисципліни «Місцеві фінанси» розроблена на основі освітньо-наукової програми 072 – Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок» та навчального плану. Підготовлено головним науковим співробітником відділу фінансової політики д.е.н. Квачем Я.П.

/ЗАТВЕРДЖЕНО
/Начальник відділу фінансової політики
Кульпінський С.В./
(підпис) (ПІБ)

Протокол № 2 від 27 » 08 2024 р.

ЗМІСТ

1.	Вступ	4
2.	Тематичний план Дисципліни	6
3.	Зміст Дисципліни за темами	7
4.	Рекомендована література (основна і додаткова)	

1. ВСТУП

Дисципліна «Місцеві фінанси» належить до спеціальних фінансових наук, її вивчення ґрунтується на засвоєнні блоку економічних дисциплін та профільюючих дисциплін базової фінансової освіти: «Фінанси» та «Бюджетна система».

Дисципліна «Місцеві фінанси» має теоретично-прикладний характер. У теоретичному плані вона розширює та поглиблює знання студентів про сутність і роль місцевих фінансів в економічному і соціальному розвитку адміністративно-територіальних утворень, розглядає порядок формування та використання фондів фінансових ресурсів, що забезпечують функціонування органів місцевої влади і управління. У прикладному — формує систему навичок розрахунку та аналізу показників фінансової діяльності органів місцевої влади і управління, що дає майбутньому фахівцю можливість об'єктивно оцінювати економічні процеси, розуміти тенденції розвитку фінансових відносин і їхні особливості у сфері місцевих фінансів та фінансів господарських одиниць місцевого господарства.

Мета курсу - вивчення засад організації місцевих фінансів, їх складу і основ управління, виходячи із розмежування функцій і повноважень державних та місцевих органів влади і управління.

Завдання курсу – формування теоретичних знань та вироблення практичних навичок в сфері формування та використання фінансових ресурсів місцевих органів влади підприємств місцевого господарства.

Предмет курсу - фінансові відносини, що виникають у процесі формування та використання фондів фінансових ресурсів на різних рівнях адміністративно-територіального поділу.

У результаті вивчення дисципліни «Місцеві фінанси» студенти мають:

Знати:

- ✓ теоретичні основи функціонування місцевих фінансів;
- ✓ порядок фінансової взаємодії державного і місцевих бюджетів;
- ✓ особливості фінансової діяльності підприємств місцевого господарства;
- ✓ складові фінансової політики місцевих органів влади.

Уміти:

- ✓ здійснювати розрахунок показників місцевого бюджету та дотації загального вирівнювання;
- ✓ аналізувати показники плану економічного і соціального розвитку регіону;
- ✓ здійснювати розрахунки щодо обсягу фінансового забезпечення підприємств місцевого господарства.

Розуміти:

- ✓ закономірності у сфері фінансових відносин держави, місцевих органів влади і управління, підприємств місцевого господарства, населення та їх використання у практиці фінансової роботи;
- ✓ особливості формування і використання місцевих бюджетів;
- ✓ систему економічних і політичних зв'язків між органами місцевого самоврядування і державою.

Результатом опанування Дисципліни є формування у студентів таких **компетентностей**:

I. Ключові інструментальні компетентності

- Здатність до аналізу і синтезу.
- Здатність до організації і планування.
- Базові загальні знання.
- Засвоєння основ базових знань з Дисципліни.
- Усне і письмове спілкування рідною мовою.
- Навики управління інформацією (уміння знаходити та аналізувати інформацію з різних джерел).
- Розв'язання проблем.
- Прийняття рішень.

II. Ключові міжособистісні компетентності

- Взаємодія (робота в команді).

- Міжособистісні навички та уміння.
- Позитивне ставлення до несхожості та інших культур.
- Здатність працювати в міжнародному середовищі.

III. Ключові системні компетентності

- Здатність застосовувати знання на практиці.
- Дослідницькі навички і уміння.
- Здатність до навчання.
- Здатність пристосовуватись до нових ситуацій.
- Здатність породжувати нові ідеї (креативність).
- Розуміння культури та звичаїв інших країн.
- Здатність працювати самостійно.
- Планування і управління проектами.
- Ініціативність та дух підприємництва.

Для досягнення зазначених вище цілей, цикл аудиторних занять доповнюється самостійною та індивідуально-консультативною роботою студентів у визначеному навчальним планом обсязі.

2. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ

Тематичний план дисципліни "Місцеві фінанси"

п/п	✓ Тема	Кількість годин						
		Денна				Заочна		
		Навчальні заняття			СРС	Навчальні заняття		СРС
		Л	С(П)	ІКР		К	ІКР	
1.	Тема 1. Теоретичні засади організації місцевих фінансів, їх сутність та складові	2	2	3	6	2	1	6
2.	Тема 2. Місцеві бюджети та бюджетний процес на місцевому рівні	3	3	2	8	4	2	12
3.	Тема 3. Система доходів та видатків місцевих бюджетів	3	3	3	8	4	2	12
4.	Тема 4. Управління місцевими фінансами та бюджетне регулювання	3	3	3	8	4	1	12
5.	Тема 5. Фінансова діяльність підприємств місцевого господарства	3	3	3	8	4	2	10
6.	Тема 6. Фінанси підприємств комунального сектору	2	3	3	8	4	2	8
7.	Тема 7. Фінансова політика місцевих органів влади	2	3	2	4	2	1	10
8.	Тема 8. Практика організації місцевих фінансів у розвинутих країнах	2	2	3	2	2	1	8
9.	Підсумковий контроль, години	4				4		
	Усього:	20	22	22	52	26	12	78
	Разом годин:							
	годин	120				120		
	кредитів	4				4		

- *Л – лекційні заняття
- С(П) – семінарські (практичні заняття)
- К – контактні заняття
- СРС – самостійна робота студентів
- ІКР – індивідуально-консультативна робота

3. ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ ЗА ТЕМАМИ

Тема 1. Теоретичні засади організації місцевих фінансів, їх сутність та складові

Місцеві фінанси як складова публічних фінансів, їх особливості. Економічні та історичні передумови виникнення місцевих фінансів. Необхідність місцевих фінансів в умовах ринкових відносин. Специфічні ознаки дисципліни місцевих фінансів.

Склад, призначення і функції місцевих фінансів. Місцеві фінанси як фіскальний інструмент перерозподілу валового внутрішнього продукту. Роль місцевих фінансів у забезпеченні економічного розвитку та фінансування суспільних послуг.

Проблеми становлення і розвитку місцевих фінансів в Україні. Централізація і децентралізація фінансових відносин: огляд переваг і недоліків. Основні напрями зміцнення фінансової незалежності місцевого самоврядування в Україні.

Засади організації місцевих фінансів. Права та обов'язки державних інституцій України щодо вирішення питань організації місцевих фінансів. Завдання Державного Казначейства, Державної податкової адміністрації, Контрольно-ревізійної служби та інших фінансових інститутів та установ по забезпеченню дієвості місцевих фінансів в Україні, порядок їх взаємодії з місцевими органами влади.

Державне регулювання фінансової діяльності органів місцевого самоврядування. Роль місцевих фінансових органів у системі виконавчої влади.

Тема 2. Місцеві бюджети та бюджетний процес на місцевому рівні

Місцеві бюджети як складова бюджетної системи держави. Рівні та види місцевих бюджетів.

Принципи формування місцевих бюджетів України. Роль місцевих бюджетів у соціальному та економічному розвитку регіонів.

Місцеві бюджети як організаційна форма мобілізації частини фінансових ресурсів у розпорядження місцевих органів самоврядування.

Необхідність розподілу місцевих бюджетів на "поточний бюджет" і "бюджет розвитку", джерела та порядок їх формування. Шляхи оптимізації структури місцевих бюджетів в Україні. Роль та значення Бюджетного кодексу України.

Компетенція місцевих органів влади в галузі фінансів, їх участь у бюджетному процесі. Права й обов'язки органів місцевого самоврядування і місцевих органів виконавчої влади на етапах складання, розгляду, затвердження і виконання бюджету.

Головні розпорядники бюджетних коштів: їх права і обов'язки.

Права та обов'язки місцевих органів влади та управління щодо формування і використання місцевих бюджетів.

Порядок складання проектів місцевих бюджетів, їх взаємозв'язок з проектом Державного бюджету та планами економічного і соціального розвитку регіонів.

Особливості затвердження та виконання місцевих бюджетів у разі несвоєчасного їх прийняття. Періодичність, структура та терміни подання звітності про виконання місцевих бюджетів. Особливості бюджетного процесу в столиці України м. Києві.

Тема 3. Система доходів та видатків місцевих бюджетів

Склад місцевих фінансових ресурсів. Баланс фінансових ресурсів і витрат.

Особливості формування доходів місцевих бюджетів. Методи мобілізації грошових коштів до місцевих бюджетів. Податкові та неподаткові методи формування доходів місцевих бюджетів..

Види податкових надходжень. Закріплені за місцевими бюджетами загальнодержавні податки і збори, їх склад і характеристика. Регулюючі податки і збори: переваги і недоліки в їх використанні. Формування доходів місцевих бюджетів за рахунок місцевих податків та зборів.

Склад доходів місцевих бюджетів, що враховуються/ не враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів.

Участь органів місцевого самоврядування у фінансово-кредитних відносинах. Облігації місцевої позики. Переваги і недоліки боргового фінансування місцевих потреб.

Проблемні питання формування та використання власних коштів у бюджетних установах.

Склад та структура видатків місцевих бюджетів. Критерії розмежування видів видатків між місцевими бюджетами.

Необхідність фінансового планування на різних рівнях місцевих органів влади та управління, методи фінансового планування. Особливості складання фінансових планів. Роль місцевих фінансових органів у регіональному фінансовому плануванні.

Фінансування власних та делегованих державою повноважень, порядок їх здійснення та законодавче закріплення. Порядок фінансування з поточного бюджету та бюджету розвитку.

Склад і характеристика видатків, які враховуються/ не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів.

Порядок планування та фінансування соціально-культурних установ. Розрахунки основних показників кошторисного фінансування. Види кошторисів. Поєднання бюджетного фінансування з розвитком платних послуг населенню, виконання робіт за договорами з підприємствами, організаціями, установами на госпрозрахункових засадах.

Специфіка планування і фінансування капітальних укладень у сферу матеріального виробництва, житлового будівництва, будівництва об'єктів соціально-культурного призначення. Фінансування видатків з бюджету столиці України м. Києва.

Тема 4. Управління місцевими фінансами та бюджетне регулювання

Державне регулювання фінансової діяльності органів місцевої влади та управління.

Системи касового виконання бюджету: банківська, казначейська та змішана. Їх характеристика, переваги та недоліки.

Необхідність фінансового контролю на рівні місцевих органів влади та управління, методи та види фінансового контролю. Внутрішній та зовнішній фінансовий контроль на місцевому рівні. Органи, які здійснюють фінансовий контроль.

Організація фінансового контролю на місцевому рівні. Контроль фінансових органів за формуванням та використанням коштів місцевих бюджетів і власних коштів бюджетних установ.

Особливості контролю фінансових органів за використанням грошових фондів, виділених на освіту, охорону здоров'я, культуру, місцевому господарству. Аудит як форма незалежного фінансового контролю на місцевому рівні.

Сутність міжбюджетних відносин в Україні. Склад і структура взаємовідносин місцевих бюджетів з Державним бюджетом, їх особливості.

Розподіл видатків відповідно до розподілу повноважень між державною владою і органами місцевого самоврядування. Забезпечення місцевих бюджетів доходними джерелами для виконання власних та делегованих державою фінансових зобов'язань. Перерозподіл через Державний бюджет фінансових ресурсів. Формування умов для збільшення зацікавленості органів місцевого самоврядування в мобілізації додаткових доходів. Використання, в процесі виконання бюджету, різних форм взаємодії між Державним і місцевими бюджетами.

Взаємовідносини в бюджетній сфері між різними рівнями місцевих бюджетів, їх особливості. Порядок використання інструментів бюджетного регулювання між різними рівнями місцевих бюджетів.

Необхідність і спрямованість фінансового і бюджетного вирівнювання в Україні:

Існуючі суперечності в побудові системи взаємовідносин місцевих бюджетів з Державним бюджетом. Шляхи вдосконалення міжбюджетних відносин в Україні

Інструменти бюджетного регулювання у взаємовідносинах місцевих бюджетів з Державним бюджетом:.

Види міжбюджетних трансфертів, що використовуються в Україні, їх характеристика. Розрахунок показників місцевого бюджету та дотації загального вирівнювання.

Роль і значення трансфертів в формуванні доходної частини місцевих бюджетів: економічні і політичні аспекти.

Тема 5. Фінансова діяльність підприємств місцевого господарства

Специфічні озДисципліни, фінансів підприємств місцевого господарства як підсистеми місцевих фінансів. Основні напрямки діяльності підприємств місцевого господарства та форми їх організації.

Розвиток форм власності та їх вплив на організацію виробництва та формування фінансових відносин. Природні монополії в місцевому господарстві та їх вплив на формування ринкових відносин.

Доходи від реалізації продукції, робіт та послуг підприємств місцевого господарства.

Затрати на виробництво підприємств місцевого господарства та планування собівартості товарів, робіт та послуг.

Визначення прибутку підприємств місцевого господарства. Управління використанням прибутку.

Оборотні кошти підприємств місцевого господарства та методи визначення їх потреби. Управління оборотними коштами підприємств місцевого господарства.

Показники фінансової стійкості і стабільності підприємств місцевого господарства.

Поняття банкрутства та його правове забезпечення. Основні напрями запобігання банкрутства.

Тема 6. Фінанси підприємств комунального сектору

Організація фінансів комунальних підприємств та специфіка їх прояву.

Характеристика технічного стану мереж і споруд, які експлуатуються підприємствами комунального господарства та їх фінансовий стан.

Основні доходи комунальних підприємств. Асигнування із бюджету

Особливості планування доходів від реалізації води та відведення стоків. Ціноутворення і тарифи у водопостачанні і водовідведенні.

Планування доходів транспортних підприємств.

Затрати на проведення робіт та послуг в комунальних підприємствах.

Прибуток та рентабельність комунальних підприємств.

Особливості розвитку фінансових відносин в житловому господарстві.

Готовність житлового господарства України до роботи в ринкових умовах.

Існуючі форми підприємств житлового господарства та їх вплив на організацію фінансових відносин. Механізм функціонування ринку житла.

Доходи підприємств житлового господарства та їх види. Розрахунок суми квартирної плати. Орендна плата за не житлові приміщення та її планування.

Тарифна політика держави та місцевих органів влади в сфері житлового господарства. Тарифні ставки плати за користування житлом та механізм їх регулювання.

Прибуток житлових організацій та управління його використання.

Фінансування цільових комплексних програм покращення благоустрою житла, розроблених місцевими радами.

Проблеми та основні напрями вдосконалення організації фінансів житлово-комунального господарства.

Тема 7. Фінансова політика місцевих органів влади

Підстави для формування і проведення самостійної фінансової політики місцевими органами влади. Зв'язок фінансової політики на місцевому рівні з регіональною політикою держави. Сутність державної регіональної політики, її зв'язок з адміністративно-територіальною реформою в державі.

Цілі, завдання та пріоритети фінансової політики на місцевому рівні та державної регіональної політики. Необхідність зростання та зближення рівнів економічного і соціального розвитку регіонів України. Запровадження єдиних загальнодержавних мінімальних соціальних стандартів. Забезпечення соціального захисту в незалежності від економічних можливостей регіону.

Фінансово-економічні засади регіональної політики, розширення повноважень місцевих органів влади. Розмежування та збалансування повноважень і відповідальності центральних та місцевих органів влади у сфері надання послуг. Система фінансового вирівнювання: її необхідність та об'єктивні критерії побудови.

Державне сприяння розвитку депресивних регіонів. Законодавче закріплення статусу депресивного регіону. Спрямованість державної підтримки депресивної території. Головні напрями державного сприяння економічному і соціальному розвитку регіонів. Удосконалення регіональної структури.

Програма економічного і соціального розвитку в регіоні. Показники, які розробляються в процесі складання програми економічного і соціального розвитку в регіоні. Структура програми економічного і соціального розвитку в регіоні, послідовність її розробки.

Основні напрями удосконалення територіальної організації влади і місцевого самоврядування: конституційний, законодавчий, адміністративно-правовий, фінансово-економічний.

Тема 8. Практика організації місцевих фінансів у розвинутих країнах

Європейська хартія місцевого самоврядування про основні принципи організації місцевих фінансів.

Бюджетний федералізм як принцип побудови фінансів місцевого самоврядування в розвинутих країнах. Форми та методи фінансового забезпечення місцевого самоврядування в зарубіжних країнах.

Види, принципи та інструменти взаємодії державного та місцевих бюджетів у зарубіжних країнах. Порядок «вертикального» та «горизонтального» бюджетного вирівнювання. Світовий досвід надання бюджетних трансфертів місцевим органам влади.

Можливість застосування світового досвіду організації місцевих фінансів в Україні, з урахуванням її історичних, економічних та демографічних особливостей.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ АСПІРАНТІВ

Поточний і рубіжний контроль знань та умінь аспірантів здійснюється засобом письмових контрольних робіт, рефератів, аналізом практичних завдань після вивчення окремих тем, колоквіумів – після вивчення розділу.

Підсумковий контроль знань аспірантів – екзамен, як завершальна стадія у вивченні даної дисципліни.

Оцінку *“Відмінно”* заслуговує аспірант, який показав глибокі знання програмного матеріалу на базі рекомендованих першоджерел і додаткової літератури, грамотно і логічно його виклав, швидко прийняв вірне рішення, досконало володіє практичними навичками.

Оцінку *“Добре”* заслуговує аспірант, який знає твердо програмний матеріал, грамотно його викладає, відповідає без істотних помилок, вірно використовує отримані знання при вирішенні практичних завдань.

Оцінку *“Задовільно”* заслуговує аспірант, який знає матеріал в основному, але не засвоїв деталей, відповідає без грубих помилок, потребує в окремих випадках допомоги для прийняття рішення, засвоїв тільки необхідний мінімум практичних навичок і відчуває труднощі при виконанні практичних завдань.

Оцінку *“Незадовільно”* заслуговує аспірант, який відповідає неправильно або ж не розкриває суті питання, не може використати теоретичні знання на практиці.

Рейтингова оцінка здійснюється за 100-бальною шкалою.

Переведення даних 100-бальної шкали оцінювання в чотирьох-бальну та шкалу за системою ECTS здійснюється відповідно до таблиці:

Відмінно / Excellent	90-100
Добре/Good	75-89
Задовільно / Satisfactory	60-74
Незадовільно / Fail	0-59

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Закони, законодавчі акти

1. Конституція України. — К.: Вікар, 1996. — 64 с.
2. Бюджетний кодекс України. — К.: Правова Єдність, 2011. — 112 с.
3. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 1997 р.
4. Бюджетне законодавство України: Зб. нормат. Актів. — К.: Юрінком Інтер, 2002. — 416 с.
5. Про Державний бюджет України на відповідний рік: Закон України // Відомості Верховної Ради України або Офіційний вісник України.
6. Про бюджетну класифікацію та її впровадження: Наказ Міністерства фінансів України від 27 грудня 2001 р. № 604.
7. Всесвітня декларація місцевого самоврядування // Місьцеве та регіональне самоврядування України. — К., 1994. — Вип. 1—2 (6—7). — С. 65—69.
8. Податковий кодекс України. — К.: Валес, 2011. — 336 с.
9. Порядок казначейського обслуговування місцевих бюджетів: Затв. наказом Державного казначейства України від 04.11.2002 № 205.
10. Про місцеві податки і збори: Декрет Кабінету Міністрів України від 20 трав. 1993 р. № 56—93 // Голос України. — 1993.— 11 черв.
11. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 1999 р.
12. Про реформу житлово-комунального господарства на період 2004 – 2010 рр.: Закон України від 2004р.
13. Про житлово-комунальні послуги: Закон України від 2004 р.

Підручники, навчально-методичні посібники

14. Бюджетна система України: Навч. посібник для студ. екон. спец. вищ. навч. закл. / С. І. Юрій, Й. М. Бескид та ін. — К.: НІОС, 2000. — 400 с.
15. *Василик О. Д., Павлюк К. В.* Державні фінанси України. — К.: НІОС. - 2002. - 608 с.

16. *Кириленко О. П.* Місцеві фінанси : навч. посіб. — Тернопіль: Астон, 2004. — 140 с.
17. *Кириленко О. П.* Місцеві фінанси : підручник / за ред. О.П. Кириленко — К.: Знання, 2006. — 677 с.
18. *Луніна І.О.* Державні фінанси України у перехідний період. — Харків: Форт, 2000. - 296 с.
19. *Сунцова О.О.* Місцеві фінанси: навч. посібн. для студ. вищих навч. закладів / Нац. Ун-т "Києво-Могилянська академія". — К.: Центр навчальної літератури, 2005. — 560 с.
20. Місцеві фінанси у схемах і таблицях: навч. посіб. / [М.А. Гапонюк, А.Є. Буряченко, В.П. Яцюта та ін.]; за заг. ред. В.М. Федосова. — К.: КНЕУ, 2010. — 600 с.
21. Місцеві фінанси: Навч.-метод. Посібник для самот. вивч. дисц. / М.А. Гапонюк, В.П. Яцюта, А.Є. Буряченко та ін.— К.: КНЕУ, 2008. — 265 с.
22. Бюджетний менеджмент: Підручник / В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова та ін.; За заг. ред. В. Федосова. — К.: КНЕУ, 2004. — 864 с.
23. Бюджетний процес і міжбюджетні відносини на рівні місцевих бюджетів району: Навч. посіб. / С.І. Мельник, В. Серск, С.Б. Ільїних та ін. — К.: Міленіум, 2003. — 266 с.
24. *Василик О.Д., Павлюк К.В.* Державні фінанси України: Підручник. — К.: Центр навч. л-ри, 2003. — 608 с.
25. Виконання місцевих бюджетів на основі положень Бюджетного кодексу України: Навч. посіб. / С.І. Мельник, С.Б. Ільїних, І.Ф. Щербина та ін. — К.: Міленіум, 2002. — 280 с.
26. *Музика О.А.* Доходи місцевих бюджетів за українським законодавством: Монографія. — К.: Атіка, 2004. — 344 с.
27. Управління міським бюджетом за програмно-цільовим методом: Навч. посіб. / Проект "Реформа місцевих бюджетів в Україні". — К.: RTI International, 2005. — 56 с.

- 28.Хартія українських міст / Асоціація міст України. — К.: 1997. — 29 с.
- 29.Бланкарт Ш. Державні фінанси в умовах демократії. Вступ до фінансової науки: пер. з нім./ Ред. В.М. Федосов. — К.: Либідь, 2000. — 654с.
- 30.Державне управління, державна служба і місцеве самоврядування: Монографія/ Кол. авт.; За ред. проф. О.Ю. Оболенского. — Хмельницький: «Поділля», 2000.- 570 с.
- 31.Місцеві бюджети, податки і збори (закон, практика, проблеми). — К.: Парламентське вид-во, 2000. — 232 с.
- 32.Місцеві фінанси. . Владимиров К.М., Чуйко Н.І, Рогальський О.В: Навчальний посібник -К.: Кондор, 2009 - 352с.
- 33.Рева Т. М., Ковальчук К. Ф., Кучкова Н. В. Місцеві фінанси: Навч. посібник. — К.: Центр учбової літератури, 2007. — 208 с.
- 34.Стігліц Джозеф Е. Економіка державного сектора: пер. з англ. — К.: Основи, 1998. — 854с.

Інтернет-джерела

1. <http://www.rada.gov.ua>
2. <http://www.minfin.gov.ua>
3. <http://www.kmu.gov.ua>
4. <http://dkrs.gov.ua/>
5. <http://sta.gov.ua/control/uk/index>
6. <http://treasury.gov.ua/main/uk/index>
7. <http://www.ukurier.gov.ua/>
8. www.nbu.gov.ua
9. <http://www.ligazakon.ua/>
10. <http://naub.org.ua>
11. <http://radnuk.info/komentar/bydjet.html>
12. <http://uk.wikipedia.org>